

XV Международен конгресъ по география въ Амстердамъ

Отъ

Ив. Батаклиевъ

Този конгресъ се състоя отъ 18 до 28 юний 1938 год. Той се отличава отъ бившитѣ конгреси въ много отношения. Преди всичко той бѣше най-голѣмъ. Докато членовѣтъ на бившитѣ конгреси не сж били повече отъ 900, тѣзи на Амстердамския конгресъ бѣха 1228 отъ 36 страни. Но правѣше впечатление, че едва ли $\frac{2}{3}$ отъ тѣхъ бѣха дошли въ Амстердамъ. Мнозина бѣха предпочели да се запишатъ за членове, да изпратятъ рефератитѣ си и да получатъ конгреснитѣ издания безъ да присѣтствуватъ на конгреса, може би, защото животътъ въ Холандия е доста скѣпъ и страната имъ е добре позната. Разбира се, най-много членове се бѣха записали отъ Холандия — 332, като страна въ която става конгреса. Следъ това, много бѣха членовѣтъ отъ Франция — 107, Германия — 86, Англия — 83 и др. Правѣше впечатление, че отъ Русия не присѣтствуваше никакъвъ делегатъ, когато на конгреса въ Варшава презъ 1934 г. все пакъ присѣтствуваха 4—5 души руски географи.

Следъ голѣмата война България участвува въ международнитѣ конгреси по география за пръвъ пѣтъ на Варшавския конгресъ и то само съ двама представители, но на Амстердамския нейното участие бѣше по-голѣмо — съ 5 членове: професоритѣ Батаклиевъ, Гунчевъ и Ярановъ, инженеръ Л. Божковъ и директорътъ на Централния метеорологиченъ институтъ К. Т. Кировъ, като присѣтствуваха на конгреса само първитѣ двама въ качеството си на представители на Университета ни, Българския националенъ комитетъ за география и Българското географско дружество. Батаклиевъ бѣше сжщевременно представителъ на българското правителство.

Освенъ отъ броя на членовѣтъ си, голѣмината на Амстердамския конгресъ зависѣше отъ голѣмия брой на представенитѣ въ него реферати, които бѣха около 350, какъвто брой научни съобщения нѣмаха станалитѣ по-напредъ конгреси.

Амстердамскиятъ конгресъ бѣше голѣмъ и затова, защото бѣше дълготраенъ. Само заседанията му траяха 10 дена — отъ 18 до 28 юний, когато при конгреситѣ въ мина-

лото тѣ бѣха по-краткотрайни. Освенъ това, предконгресната екскурзия започна на 11 юлий, а следконгреснитѣ (5 на брой) свършиха чакъ на 3 августъ, така, че изобщо конгресътъ трая повече отъ 3 седмици.

Но Амстердамскиятъ конгресъ се отличи най-вече съ своята организация. Той бѣше много добре организиранъ, за което холандскитѣ географи бѣха положили много трудъ и умѣние. За това спомогна и обстоятелството, че Холандия, ако и малка, е стара културна и богата страна. Новото, интересното и това, което е за най-голъма похвала на холандскитѣ географи, е, че тѣ измѣниха стария редъ на обнародване на рефератитѣ. На по-раншнитѣ конгреси рефератитѣ се печатѣха следъ разглеждането имъ на конгреситѣ, а сега това стана преди конгреса. По този начинъ членоветѣ на конгреса имаха възможность преди самия конгресъ да се запознаятъ съ рефератитѣ и времето на заседанията на конгреса се употрѣбваше само за разисквания. Нѣма съмнение, че този начинъ на конгресно процедуране е много по-полезенъ отъ научна гледна точка, отколкото стариятъ начинъ на конгреснитѣ заседания — да се четатъ рефератитѣ и се разисква върху тѣхъ въ самитѣ заседания. Разбира се, то бѣше огромна работа, която извършиха холандскитѣ географи, да отпечататъ само въ нѣколко месеца по секции и подсекции всички реферати, възлизащи на 11 тома, нѣкои отъ които сж твърде обемисти.

Все за предварително научно освѣтление на конгреситѣ върху рефератитѣ, бѣха опредѣлени докладчици-специалисти, които бѣха разгледали рефератитѣ по всѣки въпросъ отдѣлно и докладитѣ имъ бѣха отпечатани сжщо преди конгреса въ специаленъ томъ.

По този начинъ следъ конгреса останаха да се отпечататъ въ единъ томъ само речитѣ при откриването и закриването на конгреса, закъснѣлитѣ реферати, разискванията по всички разглеждани реферати и решенията на комисииетѣ.

Конгресътъ бѣше подъ височайшето покровителство на Н. В. Кралицата на Холандия Вилхелмина и подъ покровителството на почетенъ комитетъ, състоящъ се отъ пълномощнитѣ министри въ Холандия: на Германия, Польша, Франция, Италия и Англия, Министъръ-председателътъ на Холандия, холандскитѣ министри на въшнитѣ работи, вътрешнитѣ работи, просвѣщението, войната, колониитѣ, ректори на университетите въ Холандия, председатели на научни академии и др. Организационниятъ комитетъ се състоеше отъ проф. Клайвегъ де Цваанъ — председател, Вутъ — секретаръ, Килстра — касиеръ, проф. Бурманъ, д-ръ Хинте и д-ръ Христанъ. Имаше и съответенъ дамски комитетъ.

Конгресътъ заседаваше главно въ голѣмото и удобно здание на Колониалния институтъ. Както по случай на другитѣ международни географски конгреси, така и по случай този, бѣше ус-

троена голѣма картографска изложба съ карти отъ много отъ държавитѣ, които участвуваха въ конгреса. Бѣше устроена и една изложба на стари холандски карти, главно отъ XVII. вѣкъ, когато холандската картография е цвѣтѣла. Макаръ, че конгресътъ бѣше дълготраенъ, времето бѣше винаги изпълнено, освенъ съ заседанията на секциитѣ, съ други събрания, гдето холандскитѣ географи държаха специални сказки върху географията на Холандия и нейнитѣ колонии, съ разни малки излети до близки градове на Амстердамъ, (Утрехтъ, Харлемъ и др.) и въ самия Амстердамъ, който е много интересенъ съ своето пристанище и канали, върху които има около 800 моста. После, частъ отъ времето на конгресиститѣ бѣше заето съ разни приеми и забави, като явайски танци и музика и др.

Откриването на конгреса стана при съответна тържествена обстановка, въ присѣдствието на представителъ на Кралицата, много министри, видни държавници, общественици и учени. То се извърши, именно, съ речъ отъ председателя на Международния географски съюзъ, англичанинътъ Чарлсъ Клозъ. Той благодари за добрата организация на конгреса и гостоприемството на холандскитѣ географи, като каза хубави думи за Холандия — страна на Снелиуса, създателъ на триангулацията за картоснимането, и страна, която е старо огнище на науката. Следъ това, той проследи развитието на географията отъ първия международенъ географски конгресъ въ Анверсъ въ 1871 г., и, изтъквайки значението на антропо-географскитѣ проблеми, констатира, че отъ три вѣка насамъ населението на земята се е увеличило 4 пѣти безъ да е достигнало своята предѣлна гъстота. Най-после, като каза, че земята е наше притежание и ние сме господари на собствената си сѣдба, завърши съ думитѣ на хуманиста Еразъмъ Ротердамски, че „цѣлиятъ свѣтъ е едно общо отечество“.

По-нататкъ, говори министърътъ на народното просвѣщение въ Холандия — Слотенмаркеръ де Брюине, професоръ по теология въ Утрехския университетъ. Той поздрави конгресиститѣ съ „добре дошли“ отъ името на холандското правителство и изказа радостта си, че Амстердамъ е привлѣкълъ толкова много географи отъ цѣлъ свѣтъ. Сжщо, каза по-горе споменатитѣ думи на Еразъмъ Ротердамски и, изтъквайки значението на развитието на географията за добиване на по-ясенъ погледъ върху свѣта, цитира думитѣ на Волтеръ, който е казалъ, че „географията е една наука, която трѣбва винаги да се усъвършенствува“, за което пѣкъ спомогатъ конгреситѣ. Подчерта обстоятелството, че холандцитѣ сѣ дали видни представители на науката и географскитѣ открития, като мореплавателитѣ Хеемскеркъ и Барентсъ (последниятъ въ края на XVI. в. стигна ледовитото море между Шпицбергенъ и Нова-Земя), и че XVI. и XVII. в. въ науката и от-

критията принадлежатъ до голѣма степенъ на холандцитѣ. Най-после, Министърътъ на народното просвѣщение пожела успѣхъ на конгреса за полза на науката и човѣчеството изобщо.

Следъ това поднесоха поздрави водачитѣ на делегациитѣ на нѣкои голѣми държави: проф. Панцеръ — Германия, проф. Бауманъ — Съед. Щати въ Америка, проф. Е. де Мартонъ — Франция, проф. Тониоло — Италия и проф. Ромеръ — Полша. Най-после, проф. Клайвегъ де Цваанъ, като председател на организационния комитетъ на конгреса, произнесе съответна речъ и съобщи, че Холандското географско дружество е провъзгласило за свои почетни членове нѣколко учени географи отъ разни страни, които сж се отличили съ изследвания въ разни области на географията.

Следъ закриването на тържественото събрание, стана откриването на картографската изложба съ речъ отъ Министъра на Народното просвѣщение — Слотенмаркеръ де Брюине.

Заседания на секциитѣ

Въпроситѣ, съ които се занима конгреса, бѣха 2 вида: главни и специални. Главнитѣ бѣха разпредѣлени въ 6 секции: А — Изучвания върху заселването и селата, В — Изучвания на плиоценскитѣ и плеистоценски тераси, С — Изучвания на климатичнитѣ промѣни, D — Обнародване на стари карти, Е — Въздушна фотография и F — Картография на терциернитѣ ерозионни повърхнини. Всички реферати по тѣзи въпроси бѣха отпечатани въ II томъ на конгреса. Главнитѣ въпроси се разгледаха въ заседанията на специалнитѣ комисии по тѣзи въпроси установени отъ миналитѣ конгреси.

Специалнитѣ въпроси, повечето отъ които сж преди всичко нови въпроси и се разглеждатъ за пръвъ пѣтъ на конгресъ, като важни за съвременното развитие на географската наука, при това — съ докладчици, бѣха групирани въ 7 секции: I — Картография, II-a Физическа география, II-b Океанография, III-a — Антропогеография, III-b — Стопанска география, III-c — Колониална география, IV — Историческа география и история на географията, V — Географскиятъ пейзажъ, VI — Методология и дидактика и VII — Биогеография. Рефератитѣ по въпроситѣ въ тѣзи секции, които ще разгледаме по-нататъкъ, бѣха много повече, отколкото тѣзи по главнитѣ въпроси, и заеха много повече отъ времето на конгреса.

Главни въпроси. А секция — Заселване и села, съ председател проф. Ch. Viermann — Швейцария, и секретарь — J. Gottmann отъ Парижъ. Нѣкои отъ рефератитѣ по този въпросъ сж следнитѣ. Проф. J. Blache въ реферата си върху Martinvella, село въ Вогезитѣ, посочва отношенията на неговия начинъ на заселване съ този въ Лотарингия и констатира, че е мжно да се изолира видътъ на селището отъ практикува-

ния му начинъ на животъ, който опредѣля точно типътъ на селището. М. Luigi въ единъ рефератъ излага благоустройственитѣ работи направени по дължината на р. Пиаве, а въ другъ съобщава за географския характеръ на заселяването, станало въ перифернитѣ зони на Венеция отъ 1901 до 1931 г. Въ антропогеографията на Périgord предисторически, Р. Fenelon изследва приспособяването на човѣка къмъ измѣненіята на физическата срѣда презъ долния палеолитъ, горния палеолитъ, неолита и желѣзния вѣкъ. Р. George излага единъ опитъ на картографско представяне на разпредѣлението на населението въ областта на Монпелие — низкия Лангедокъ. J. Gottmann отъ Парижъ подчертава географскитѣ изгледи на проблемата за капацитета на населяването въ Палестина и смѣта, че тази страна може да удвои или утрои населението си. G. Imamura, N. Yazima и Y. Tuzimoto изтъкватъ значението на подпочвената вода за земеделското заселване на околността на Токио. Th. Lefèbre обсъжда принципитѣ на една класификация на селския типъ селища, напомня по този случай напѣтствията на проф. Demangeon и поставя географитѣ въ рамка срещу подчинението на чисто историческитѣ или етнографски схващания, които замъгляватъ проблемата. После, при разискванията сжщиятъ авторъ изложи промѣнитѣ въ голѣмината и характера на нѣкои села въ Франция, поради опустошението на лозята отъ филоксерата. Въ съобщението си върху селата въ Португалия, Q. Ribeiro ги разпредѣли по типъ възъ основа на исторически данни. H. Tanakadate разглежда областното разпространение за земеделското население въ областта на Нипонъ. Yûsirô Tomita излага характеристикитѣ на населяването въ островъ Формоза, като разглежда последователно типа на селищата, начина на земеделското заселване, факторитѣ, които действуватъ върху начина на групирането, типа на градоветѣ; той подчерта усилията за защита, и срещу преселението на китайцитѣ, и срещу действията на японцитѣ.

В секция — Изучвания на плиоценскитѣ и плеистоценскитѣ тераси. Председателъ на тази секция бѣше проф. E. de Martonne отъ Парижъ, а секретаръ г-ца д-ръ J. V. L. Nol отъ Утрехтъ. Този въпросъ е поставенъ на разглеждане още на II международенъ конгресъ по география, въ Парижъ презъ 1875 г. Р. Agapucci излага наблюденията си върху крайбрежieto около Валенция въ Испания; той е на мнение, че намѣренитѣ измѣненія се дължатъ не само на промѣнитѣ на морското ниво, но и на движения на сушата. Въ своитѣ наблюдения върху рѣчнитѣ тераси на долинитѣ врѣзани въ Mont Arseni въ Трансилвания, R. Fischeux отъ Клужъ дохожда до заключение, че тѣзи тераси трѣбва да бждатъ отнесени къмъ горния плиоценъ, и плеистоцена. M. Gortani съобщава нѣкои нови данни относно рѣчнитѣ и морски тераси наблюдавани въ Италия. Sakuro Imamura изучавайки морфологията на крайбрѣ,

жието на архипелага Нипонъ, смѣта, че различията въ нивото не могатъ да се отдадатъ на евстатични движения, а — на тектонични деформации.

Въ тази секция бѣше реферата на г-нъ Д. Ярановъ на тема: „Опитъ за тектонично тълкуване на кватернернитѣ тераси въ централнитѣ и източни части на Балкански полуостровъ“. — Въ Балкански полуостровъ се намиратъ 7-тѣ тераси въ Сръдиземноморието, но въ различни комбинации. Обаче, 6 сж съ по-постоянна височина: 90—100, 56—65, 28—35, 15—18, 6—9 и 2—3 метра. Въ всички части на полуострова не сж запазени всички тераси. Има области, гдето нѣма никакви тераси; въ Дунавската платформа по-старитѣ отъ вюрмската тераса (15—18 м.) липсватъ, защото сж покрити отъ льосъ, и пр, Тераситѣ се дължатъ на епирогенетични издигания съ голѣми амплитуди, а липсата на нѣкои тераси въ известни области се дължи на локални квазиорогенетични потъвания, особено презъ Сицилиена, Тирениена и най-новата епоха. Въ изследванията си върху тераситѣ на долна Двина, J. Kondracki заключава за влиянието на тектонични действия и прави едно сравнение между рѣчнитѣ образувания на Двина и тѣзи на Висла. V. Mihailescu, възъ основа на наблюдения, отдава рѣчнитѣ тераси въ Румъния отчасти на евстатични промѣни, отчасти на тектонични деформации. V. Novák представи трудъ върху рѣчнитѣ тераси въ Чехословашко. Въ издигането ерозионнитѣ нива въ Омотско поле, J. Roglić открива палеогеографскитѣ фази, гдето се вижда тектоничното влияние, рѣчната ерозия и карстовия процесъ на областъта. A. R. Toniolo прави прегледъ на трудоветѣ въ Италия върху неотдавнашнитѣ промѣни въ крайбрѣжната морфология. Въ своя трудъ върху тераситѣ въ Южна Англия, W. Wright установява една хронология съ фазитѣ на кватернерното заледряване.

С секция — Изучаване на климатичнитѣ промѣни. Следъ като посочва участието на всѣки факторъ действащъ върху климата на Португалия, J. de Oliveira Boléo опредѣля 5 климатични области въ своята страна, а именно: североатлантическа, североконтинентална, централнокрайбрѣжна или лузитанска, южноконтинентална и сръдиземноморска. Vesim Darkot представи своитѣ морфоложки наблюдения въ Турция въ зависимостъ отъ недавнашни климатични промѣни: следи отъ кватернерно заледряване, хидрографско обедняване поради климатическитѣ колебания, стари покривки отъ сладки води; възъ основа на тѣзи факти, той смѣта, че анадолскиятъ басейнъ е ималъ по-влажень климатъ, отколкото днешния. Основавайки се особено на температуритѣ и валежитѣ Eiichiro Fukui подраздѣля Японския архипелагъ на три главни области, които могатъ да се раздѣлятъ отъ своя страна на 10 провинции, които пъкъ по-нататкъ могатъ да се раздѣлятъ на 26 малки области.

Въ тази секция бѣше реферата на К. Т. Кировъ и Л. Кръстановъ върху „Климатическитѣ промѣни съ огледъ на тѣзи промѣни въ България“. Следъ отбелязването на нѣкои общи положения по въпроса, именно, че народътъ върва въ промѣнитѣ на климата и, че за да се установятъ климатически промѣни, трѣбватъ дълготрайни непрекъснати наблюдения и като се споменува за изучаванията върху климатичнитѣ промѣни въ други страни, авторитѣ минаватъ по въпроса за България, гдето се навършиха 50 години редовни метеорологични наблюдения. Понеже въ София сж започнати най-рано редовни метеорологични наблюдения — още въ 1887 г., то следващитѣ изследвания, придружени отъ редъ таблици и скици, се отнасятъ само за този градъ. Установяватъ се повишения преди всичко на минималнитѣ температури на месецитѣ: януарий, априль, септемврий и ноемврий. Покачването на температуритѣ е главно презъ втората половина на периода 1887—1936 г. Това затопляне на климата въ България се обяснява съ покачването на температуритѣ въ полярната област, което отъ своя страна се дължало на засилена атмосферна циркулация.

Въ своето изложение върху анадолскитѣ езера, Н. Louis заключава, че въ тълкуванията на атмосфернитѣ промѣни следъ ледниковитѣ времена трѣбва да се иматъ повече предъ видъ температурнитѣ колебания въ езерната област на Турция. По поводъ климатичнитѣ и морфологични промѣни следъ ледниковитѣ времена въ Съед. Щати, W. van Royen забелязва, че за разрешението на тѣзи проблеми е необходимо сътрудничество между геоморфолози, геолози и археолози.

Д секция — Обнародване на стари карти Н. R. Almagia излага решенията на комисията за обнародването на старитѣ карти. Teturo Ikeda разкрива влиянието на Европа въ колекцията на японскитѣ свѣтовни карти преди 1853 г. Mototugu Kurita описва характерноститѣ на старитѣ карти на повечето японски градове, приготвени за практически цели. Подъ заглавие „Monumenta cartographica Bohemiae“, V. Švambera, който я е издалъ, предава съдържанието на нейнитѣ интересни документи.

Е секция — Въздушна фотография — имаше само два реферата: 1) отъ генералъ Orazio Torgaldo di Francia върху картографскитѣ постижения на Италианския воененъ институтъ въ Източна Африка и 2) O. S. Reading — върху предимствата на деветлещовата камера за брѣговитѣ и геодетни планове въ Съед. Щати.

Г секция — Картографията на терциернитѣ ерозионни поврѣхнини. Kay Gresswell скицира скорошната историческа геология на югозападната частъ на Ланкаширъ. Yokiti Mino представи рефератъ върху явленията на пенепленизацията въ порѣчието на р. Takahasi въ Япония, придруженъ отъ съответна карта. Анализирайки кватернерния пей-

зажъ въ Луизиана, R. Russel посочи делтовитѣ повърхнини, които не трѣбва да се смѣсватъ съ морскитѣ тераси, както го правятъ повечето автори. Най-после, L. Gracia—Sainz отъ Сарагоса въ труда си върху морфологията на склоноветѣ на Централнитѣ Пиринеи посочва бъркотията, която е направена отъ хидрографската мрежа въ терциернитѣ и плеистоценски тектонични деформации.

Специални въпроси: I секция — Картография. Тя бѣше една отъ сравнително малкитѣ секции. Председателствуваше се отъ проф. Dr. C. F. Baeshlin отъ Zürich, организаторъ ѝ бѣше проф. Ir. W. Schermerhorn отъ Delft (Холандия), а секретаръ — R. Roelofs, сжцо отъ Delft. Проф. Dr. R. Finsterwalder отъ Хановеръ бѣше докладчика по първия въпросъ, а именно: „Приспособяване на практика на фотограметрията за топографското и картографско представяне най-вече за конструкцията на хипсометричнитѣ линии.“ По този въпросъ бѣше представенъ рефератъ отъ самия докладчикъ — „Значението на фотограметрията за представяне на мѣстността“, после — отъ инж. K. Schneider отъ Бернъ — „Хипсометричното представяне на скалитѣ въ новитѣ карти на Швейцария.“ Изучаването на този въпросъ показва, че модернитѣ картографски методи се отличаватъ най-напредъ съ техническо усъвършенствуване на картитѣ и създаватъ възможността за по-бързо и по-точно снимане, отколкото изкуственото снимане въ миналото. До сега фотограметрията се е прилагала повече за високитѣ планини, а сега и за срѣднитѣ планини и равнитѣ мѣста. Фотограметрията не само подобрява картитѣ технически, но ги и облагородява чрезъ художествено представяне на мѣстността. Добититѣ по фотограметриченъ начинъ хоризонтали представятъ по-добре морфоложкитѣ форми. При това, добититѣ чрезъ фотограметриченъ начинъ карти сж по-евтини.

Вториятъ въпросъ въ тази секция бѣше: „Употрѣбата на въздушната фотография за добиване на бързо картоснимане на малко познати области.“ Докладчикъ по него бѣше подполковникъ R. Ll. Brown отъ Southampton въ Англия. Съ нѣколко реферати и дискуситѣ върху тѣхъ се доказа очевидната полза отъ въздушната фотография за новото картоснемане. Не напраздно O. G. S. Crawford, който има голѣма заслуга за научното значение на въздушната фотография въ Англия, е казалъ, че бждещето на изучванията, но не само на археоложкитѣ, е преди всичко въ въздуха¹⁾. По време на конгреса се даде специаленъ филмъ на въздушно картоснимане, гдето се видя голѣмия напредѣкъ на последното.

Третиятъ въпросъ на картографската секция бѣше: „Въпроситѣ относно картографскитѣ проекции“ при докладчикъ

¹⁾ Неговитѣ въздушни фотографии въ Месопотамия нѣматъ само археоложки интересъ, но и географско значение.

P. Tardi отъ Парижъ. Тукъ се разгледа употребата на конформнитъ проекции и нѣкои нови методи за представяне на релефа върху географскитъ карти.

Четвъртиятъ (последниятъ) въпросъ въ тази секция бѣше: „Представяне на картографски произведения“ при докладчикъ С. А. J. von Friitag Drabbe отъ Хага въ Холандия. Проф. Е. де Мартонъ представи новия френски атласъ (Atlas de France) и даде обяснения върху него. Представиха се карти и отъ други страни, които иматъ различна стойностъ. Говори се и за Международната карта на свѣта съ мѣрка 1:1,000,000, като се реши въ следващия конгресъ да се разгледатъ измѣненіята на по-старитъ решения, за да може да се улесни изработването на тази карта въ разнитъ страни. Пожела се въ картографскитъ изложби на следващитъ конгреси да се допустне участието и на частни картографски институти.

II-а секция—Физическа география. Както на другитъ конгреси, така и на този, тази секция бѣше една отъ голѣмитъ, защото тя отговаря на едната половина отъ географската наука. Председателствуваше се отъ шведския географъ — Prof. Dr. H. Wson. Ahlmann отъ Стокхолмъ и отъ френския географъ отъ Парижъ E. de Martonne, нейнъ организаторъ бѣше познатия на българскитъ географи Prof. Dr. K. Oestreich отъ Утрехтъ, а секретаръ госпожица Dr. J. V. L. Nol.

Първиятъ въпросъ бѣше върху „Ледниковата ерозия“ съ докладчикъ виенския проф. Sölch. Бѣха представени реферати: отъ председателя Ahlmann върху дейността на ледниковата ерозия въ Швеция и Норвегия, проф. J. Blache отъ Хагси — върху обяснението на страничнитъ неправилности въ ледниковитъ долини, Hans Hess отъ Нюренбергъ — върху глациалната ерозия, проф. Fritz Nussbaum — наблюдения върху ледниковата ерозия въ Алпитъ и Пиринеитъ. Касаеше се да изяснятъ добре въпроситъ: 1) какви сили преобразуватъ циркуситъ, 2) какви сили работятъ за коритнитъ долини, 3) на какво се дължатъ долинитъ стѣпала и пр. Най-напредъ се подчерта, че ледникътъ ерозира и консервира. Споредъ Hess, ледниковата ерозия е 10 пжти по-голѣма отъ рѣчната, а споредъ Lucerna, въ съгласие съ Пенкъ, само 2.5 пжти. Още нѣма законъ за ерозията на леда. Споредъ Lucerna и лавинитъ ерозиратъ и разширяватъ циркуситъ, като на мѣста не образуватъ вдлъбнати форми, а — издадени неравности (Buckel). Споредъ Nussbaum фирна ерозира и разширява циркуситъ. Lucerna се опитва съ снѣжната граница да обясни старостъта на циркуситъ, съ което не е съгласенъ Sölch. Споредъ последния по разни причини се образуватъ стѣпала въ ледниковитъ долини: чрезъ епигенетично движение, чрезъ странични наносни кжжели и пр. Споредъ Ем. де Мартонъ чисти ледникови форми нѣма, а — рѣчноледникови.

Вториятъ въпросъ — за „Полинскитѣ стѣпала“ (Piedmont-terren) бѣше най-голѣмъ въ физикогеографската секция и се състоеше отъ редъ подвъпроси: видове заравнени повърхнини и заравнени стѣпала, единъ или нѣколко циклусенъ производъ на полинскитѣ стѣпала; растене на повърхнинитѣ, склоново развитие, зависимостъ на формитѣ отъ климатическитѣ условия, и особени проблеми на въпроса за полинскитѣ стѣпала. По тѣхъ бѣха представени реферати повече отъ германски географи: Браун отъ Берлинъ, Machatschek отъ Мюнхенъ, Gellert отъ Лайпцигъ и др. Докладчикъ бѣше хановерския географъ Spreitzer. Подложи се на преценка теорията на W. Penck за произхода на полинскитѣ стѣпала — дѣло на ендеогенни сили при постоянно (непрекъснато) издигане (поддуване) съ увеличаващо се ускорение. Развиха се голѣми разисквания, въ които взеха активно участие френскитѣ, полскитѣ и други географи. Въпроситѣ сж сложни и се нуждаятъ отъ още проучвания, но все пакъ се направиха нѣкои поправки на теорията на W. Penck. Почти всички отрекоха едноциклоовото развитие на склоновитѣ стѣпала. Такива се образуватъ и при препятствия на издигането и при опорностъ на скалитѣ. Machatschek различава стѣпала образувани чрезъ нѣколкофазни издигания или чрезъ процепна тектоника. Полинскитѣ стѣпала трѣбва да се различаватъ отъ пластовитѣ стѣпала. Френскиятъ географъ Baulig намира грѣшки въ теорията на W. Penck относно конвексността и конкавността на склоноветѣ. Той каза, че всѣки склонъ горе е конвексенъ, а долу — конкавенъ и, че водопропускливи скали обуславятъ конвексни склонове и обратно. Презъ миоцена и плиоцена се образували низки и широки заравнени повърхнини, а презъ дилувиума и алувиума, които сж по-кратки, по-високи и по-малки заравнени повърхнини.

Последниятъ въпросъ въ II-а секция бѣше: „Въпросътъ за крайната морена“ при докладчикъ полския географъ Lenczewicz отъ Вършава. По този въпросъ много реферати нѣмаше, защото той не е само географски, но и геоложки. Въпросътъ е дали хълмоветѣ въ Северна Европа и Америка, които представятъ крайни морени, се дължатъ на акумулация или на изтиканъ материалъ. Такива морени се образуватъ и отъ дребенъ подвиженъ материалъ, който, ако е отъ скали, потъва и образува основни морени. Полскиятъ географъ Galon отъ Познанъ въ реферата си „Опитъ за една класификация на крайнитѣ морени въ полската и германската равнина“ подчертава положението, че въ младитѣ моренни области, въ които преобладаватъ акумулационнитѣ форми, се намиратъ много безоточни котловинки.

На края на заседанията на секция II се изрази желанието, щото въ следващия конгресъ да се сложатъ на разглеждане следнитѣ въпроси: 1) изучаване кватернерната морфология на субариднитѣ и ариднитѣ области, 2) вѣтърътъ като морфоложки

факторъ, 3) изучавене на морфоложката работа на течашитѣ води. Освенъ това да се сложатъ на разглеждане пакъ въпроситѣ за ледника и ледниковитѣ форми.

Секция II-b по Океанография — бѣше председателствувана отъ професоритѣ: Defant отъ Берлинъ, Wüst, сжщо отъ Берлинъ, Meking, отъ Хамбургъ и др., съ E. van Everdingen, като организаторъ и L. Lek, като секретаръ. Въпроситѣ, които се разгледаха въ тази секция, бѣха: „Общата циркулация въ океанитѣ“, „Вжтрешната осцилация въ океанитѣ“ и „Релефътъ на морското дъно“, особено въ южното полукълбо.

Рефератитѣ по първия въпросъ, чийто докладчикъ бѣше проф. G. Wüst, показватъ, че океанографията е едно богато поле за изследвания въ бждеще; нѣколко голѣми експедиции презъ последнитѣ години направиха важни открития въ него. Особено важни сж изследванията и откритията на експедицитѣ съ параходитѣ: Meteor, Discovery, Dana, Carnegie, Willebroud Snellius, Mabahiss, Atlantis и Challenger. Разбира се, океанитѣ сж важно поле за работа и за това, защото тѣ съставляватъ $\frac{3}{5}$ отъ повърхнината на земното кълбо. Противно на старото схващане, че въ дълбочинитѣ на океанитѣ не сжществуватъ никакви течения, днесъ е неоспоримо, че такива сжществуватъ.

Благодарение на многобройни наблюдения върху вжтрешната осцилация на океанитѣ, по който въпросъ бѣше докладчикъ проф. A. Defant, се подържа, че тази осцилация е твърде разнообразна и че промѣнитѣ въ температурата, солеността и съдържанието на кислородъ въ морскитѣ води е много важно за животинското имъ царство. Не е още разрешенъ въпроса за зависимостта между вжтрешната осцилация и приливитѣ и отливитѣ.

По въпроса за релефа на морското дъно, особено въ южното полукълбо, докладчикъ бѣше J. Wiseman. Следствие на голѣмия напредъкъ на техниката въ последно време и на многобройнитѣ вече океанографски изследвания, познанията ни върху морфологията на морското дъно се обогатиха. Така, днесъ става измѣрване на морскитѣ дълбочини чрезъ новия физически методъ — чрезъ ехото. И днесъ не се задоволяваме само съ просто описание на морското дъно, но търсимъ и начина на неговия произходъ. Тукъ се касае за тектонични и геофизични изучавания на морското дъно, чрезъ които се измѣнятъ за него старитѣ теоритични схващания.

III-a секция — Антропогеография. Председател бѣше швейцарския проф. Ch. Viermann, вмѣсто отсъстващия проф. A. Demangeon отъ Парижъ; организаторъ — холандскиятъ географъ L. van Vughten; а секретаръ — госпожица D. ten Nooren.

Първиятъ въпросъ на тази секция бѣше „Миграционнитѣ движения и влиянията, които действуватъ на тѣхния харак-

теръ“ съ докладчикъ френския професоръ отъ Тулуза D. Faucher. Както се изтъкна отъ докладчика, този въпросъ е твърде сложенъ, защото причинитѣ, поради които населението напуска постояннитѣ си селища, сж много: начинѣтъ на живота, демографско и стопанско неравновесие, политически, социални, закъснѣла земеделска система, психологични и пр. Словашкиятъ географъ Jiři Král представи рефератъ за временнитѣ пастирски преселвания въ Чехословашкиятъ Карпати; турскиятъ географъ Kemal Arif Alagöz — за тѣзи движения въ Анадола, особено на северъ отъ Анкара; японскиятъ географъ T. Odauti въ своя рефератъ върху областнитѣ преселвания на населението въ Япония показа промѣнитѣ въ гжстотата на населението и емиграцията въ зависимостъ отъ пространството на работната земя и нейното плодородие; чехскиятъ професоръ J. Phol въ реферата си върху намаление населението въ селата въ Чехия изтъкна, че то отива въ градоветѣ, гдето го привлича индустрията. F. W. Freeman въ реферата си за скорошнитѣ и сегашни преселвания на китайцитѣ изтъкна, че тѣ сж индивидуалистични, анархични, гъвкави — не винаги въ оношение съ свѣтовната економическа криза.

Въ други реферати, както и въ разискванията, се посочи, че има преселвания, които зависятъ отъ личната воля. Държавитѣ прѣчатъ на преселванията. Днесъ може да се говори, освенъ за стопанска автаркия, за демографска автаркия. Но изобщо днешнитѣ преселвания не сж така анархични, както въ миналото, тѣ сж по-организирани. Най-после се пожела да се предприеме изработване на международенъ антропогеографски атлазъ.

Вториятъ въпросъ на тази секция бѣше за „Отношенията между градоветѣ и полето (близкитѣ имъ области)“ съ докладчикъ френския проф. K. Musset. По този въпросъ се явиха около 16 реферата, които бѣха твърде различни по голѣмина, по сюжетъ и по зададена тема, затова не се смѣтна, че въпросътъ е достатъчно освѣтленъ и изчерпенъ. Ето защо се реши той пакъ да бжде поставенъ на дневенъ редъ, именно — на следния конгресъ, за която целъ отново ще се направятъ дълбоконаучни изследвания. Нѣкои отъ рефератитѣ бѣха следнитѣ: J. Haliczger отъ Полша — Селищата и разпредѣлението на населението въ Европа, гдето изложи усилията си да направи една географска карта съ мѣрка 1 : 4,000,000, която да представя разпредѣлението и областитѣ на концентрация на населението въ Европа въ 1930 г. D-r W. Christaller въ реферата си върху централнитѣ градове, изтъква, че индустрията се изселва отъ централнитѣ градове и отива въ селата, гдето е по-евтина земята и всичко е по-удобно, по който начинъ селата ставатъ по-оживени. Eugene van Cleef въ своя рефератъ върху отношенията между градоветѣ и селата въ Съед. Щати посочва, че съ развитието на съобщенията се явява индустрия и въ

селата. Но градоветъ сж по-стабилни търговски срѣдища. Проф. Paul Vosseler отъ Базелъ разгледа старата градска кжща въ Швейцария и отношенията ѝ къмъ швейцарската селска кжща като забеляза, че първоначално кжщитъ въ градоветъ сж били отъ селски типъ.

По този въпросъ бѣше и реферата на г. Г. Гунчевъ — Отношенията на гр. София къмъ околността му (*Die Beziehungen der Stadt Sofia zum Lande*), гдето се изтъква, че София се намира въ демографски, стопански, социални и културни отношения съ околнитъ ѝ ландшафти. По-нататъкъ се посочва, че Софийското поле е най-голъмото въ Югозападна България, че въ миналото София е биль 2 пкти голѣмъ градъ: въ IV в., по време на Константинъ Велики, и отъ XV до XVIII в., когато е биль седалище на румелийския бейлеръ-бегъ. Следъ освобождението на България София е биль 5-и по население, но като столица бързо расте и отъ 20,856 жители въ 1880 г., достига 287,000 въ 1934 г. София расте върху землищата на околнитъ села, които включи въ 1938 г. къмъ своята община. Пазарната и стопанска област на София е била котловината и близкитъ ѝ земи съ пространство около 3,000 кв. клм. Сега тя е много по-голъма — 10,000 кв. клм. Всичката тази област съ пазаритъ се привлича къмъ София. 20% отъ населението на София е родено въ областта му. София е направила много промѣни въ ландшафта си наоколо. Рефератътъ е илюстриранъ съ нѣколко скици.

Третииятъ въпросъ — „Социални ползи и вреди отъ домашната индустрия за земеделското население при опредѣлени географски обстоятелства“ — съ докладчикъ проф. P. L. Michotte (Белгия). Рефератитъ разглеждатъ преминаването отъ домашна къмъ едра индустрия и отношенията къмъ земедѣлието. При дребната индустрия може да вирѣе земедѣлието, но при едрата — не; при едрата индустрия земедѣлието запада, защото намаляватъ работнитъ ржце. Въ Белгия поддържатъ дребната индустрия, безъ да има въ нея едно значително подобрене. Въ Англия тя се поддържа въ беднитъ градски квартали. Разнитъ автори икономисти или географи гледатъ различно на тази стопанска дейностъ и често пкти нейния географски характеръ е проблематиченъ.

Въ края на заседанията на III-а секция се вземаха освенъ споменатитъ 2 решения — да се постави на дневенъ редъ въ следния конгресъ пакъ въпроса за отношенията между градоветъ и страната, да се разгледа отново въпроса за единъ топогеографски атлазъ и да се организира отъ Международния съюзъ по география една постоянна комисия по земеделска география.

III в. секция — Стопанска география — имаше за председател проф. P. Michotte, организаторъ — проф. W. Boerman отъ Ротердамъ и секретари: H. Keuning et G. Zeegers.

Първиятъ въпросъ на тази секция бѣше: „Индустриалното развитие на морскитѣ пристанища“ съ докладчикъ G. Daysh отъ Нюкаслъ. Отъ представенитѣ реферати се видя колко много е сложна и промѣнлива индустриалната функция на морскитѣ пристанища, затова не трѣбва да се очудваме на разнообразието на причинитѣ, които опредѣлятъ развитието на индустриализацията на тия пристанища. Angenot отъ Ротердамъ изтъкна голѣмото значение на транспортния факторъ за локализацията на индустрията и необходимостта да се намалятъ превознитѣ разноски, което става на голѣмитѣ пристанища, гдето се събиратъ много пкжища. Нѣкои фабрики не могатъ да бждатъ на самитѣ пристанища, а въ хиндерланда имъ. Важно е за корабитѣ дали следъ разтоварянето на стоки на нѣкое пристанище има какво да натоварятъ; сжщо така, важенъ е престоя на корабитѣ, който въ Ротердамското пристанище е намалялъ отъ 5 на 3 дни. На края се взе решение въпроса да се сложи на разискване и въ следния конгресъ.

Вториятъ въпросъ бѣше: „Качествени и количествени отношения на различнитѣ начини на превозъ изобщо и въ всѣка страна частно“ съ докладчикъ J. Hanrath. И това е единъ сложенъ въпросъ, по който се представиха различни реферати и станаха разни разисквания, но главно се разгледаха въпроситѣ за мѣстото на съобщителната география въ стопанската география, за условията, отъ които зависятъ съобщенията (разпредѣлението на сушата и морето, климатъ, население и пр.) и се посочиха съобщенията въ нѣкои страни.

Трѣбва да забележимъ, че по този въпросъ представи рефератъ г. инж. Л. Божковъ на тема: „Срѣдното отстояние между желѣзопжтнитѣ станции въ една страна“ (Die mittlere Entfernung zwischen den Eisenbahn-Stationen in einem Lande). Гжстотата на желѣзопжтнитѣ станции е въ зависимостъ отъ общата дължина на желѣзопжтната мрежа, а последната е въ отношение къмъ поврхнината на странитѣ. Срѣдното отстояние между станциитѣ е изчислено по теоритиченъ начинъ съ помощта на формули и нѣколко скици.

Третиятъ въпросъ на секция III-b бѣше: „Би ли било възможно да се изрази по единъ по-точенъ начинъ чрезъ индексъ продуктивната стойностъ на почвата и климата и най-после да се добие една постоянна мѣрка за икономическо сравнение между разнитѣ страни“. Докладчикъ бѣше проф. S. van Valkenburg отъ Worcester въ Съед. Щаги. Това е единъ интересенъ, но труденъ за разрешаване въпросъ, по който се изказаха разни схващания и не се дойде до окончателно решение. Отъ едни се е смѣтнало, че трѣбва да се посочи продуктивността на почвата и климата (проф. E. Huntington отъ New Haven — Продуктивността на почвата), други сж смѣтнали, че трѣбва да дадатъ оценка на земеделската продуктивностъ (J. B. Goodson отъ London), трети сж дали и едното, и другото

(W. von Roepen отъ Lincoln, Съед. Щати, — Нѣкои отношения между почвитѣ и климата и земеделския доходъ, особено въ срѣдно-западна Америка, и Ив. Батаклиевъ — Земеделското производство въ България въ връзка съ почвата и климата, промѣни въ земеделието на България), а четвърти сж се помъчили да изработятъ математическа формула (индексъ) за оценка на продуктивнитѣ фактори почва и климатъ (проф. S. Nishimoto отъ Kyoto — Възможността отъ цифренъ индексъ за оценка на производството, д-ръ A. Pécsi отъ Budapest — Единъ индексъ на производство). Споредъ насъ е по-важно да се опредѣли продуктивността на почвитѣ и климата въ разнитѣ страни, който въпросъ е много по-важенъ въ физическата антропогеография, отколкото техническия въпросъ — това да се изрази съ индексъ. Затова въ тоя духъ е и нашата работа за България, гдето сме дали прегледъ на нашитѣ климати и почви и въ връзка съ тѣхъ плодородието на по-важнитѣ зърнени храни (пшеница и царевица), индустриални и градински култури (тютюнь, лозя и др.) по една линия, която въ Северна България минава презъ Плъвенъ, а въ Южна презъ Чирпанъ и Източнитѣ Родопи. Сжщевременно е дадена оценка на дохода отъ хектаръ земя и сж посочени промѣнитѣ въ нашето земеделие отъ голѣмата война насамъ, именно по-засиленото обработване на индустриалнитѣ и градински култури. Най-последно, въ тия отношения е дадено едно кратко сравнение между България и останалитѣ балкански страни. При разискванията се изтъкна правдиво, че въпросътъ за земеделския доходъ зависи отъ редъ икономически и социални въпроси и че за неговото разрешаване е необходимо сътрудничеството на агрономи и икономисти.

На края на III-в секция е придаденъ единъ интересенъ рефератъ отъ унгарския географъ P. Nantos отъ Будапеща на „Дунавското пространство“ — географскитѣ основи на неговата политическа, стопанска и културна цѣлостъ. Изказватъ се мисли върху физиогеографската и антропогеографската структура на Дунавската областъ, които не сж далечъ отъ нашитѣ съобщения въ статията ни върху стопанското и политическото значение на Дунавъ за България въ сп. Родина, кн. III, 1939 г. Но авторътъ преувеличава, като пише, че бившата Дунавска монархия представлява идеално цѣло въ ландшафтно, стопанско и народностно отношение. Излишно е да споменуваме за потисничеството, на което бѣше подложено славянския елементъ въ нея.

III-с секция — Колониална география, съ председателъ Sir Richard Winstedt отъ London, организаторъ проф. B. Schrieke отъ Amsterdam и секретаръ д-ръ G. Kuperus. Колониалната география се разглежда за първи пжтъ на международенъ конгрес по география и то въ специална секция, затова тя възбуди голѣмъ интересъ и се представиха извънредно много реферати — 75. Разбира се, за всичко това има,

освенъ научни подбуди, и политически, защото колониалниятъ въпросъ въ тѣзи години е злободневенъ въ международнитѣ отношения. Рефератитѣ бѣха главно отъ представители на странитѣ, които иматъ колонии.

Първиятъ въпросъ по колониална география бѣше: „Възможность за колонизация на бѣлата раса въ тропическата зона“ съ докладчикъ г-жа E. F. Verkade. По него бѣха представени 40 реферата. Както се изтъкна отъ докладчика, тази колонизация е единъ твърде сложенъ предметъ отъ медицинска, икономическа, социална и географска страна. Отъ медицинска гледна точка областитѣ, които сж по-високи отъ 1000 м, сж по-пригодни за заселване отъ бѣлата раса, защото въ по-низкитѣ зони върлуватъ много болести; при това, за тропическитѣ области е необходима специална хигиена. Отъ икономическа гледна точка е важно да се населяватъ сравнително по-плодороднитѣ тропически мѣста, гдето, напр. земеделскиятъ добивъ е по-голѣмъ отъ този въ умѣренитѣ зони, за да не ставатъ преселенитѣ европейци „бѣли роби“, при това, не трѣбва да се заселватъ заетитѣ области съ организирано гжсто туземно население. Желателно е да се избѣгва кръвното смѣсване между преселенцитѣ бѣли и туземното население. Държавата трѣбва да улеснява колониститѣ въ всѣко отношение. Изтъкна се, че е необходимо добро географско изучаване на тропическитѣ области, за да се опредѣлятъ поточно възможноститѣ за колонизация. Посочи се като най-типиченъ примѣръ на завоювана отъ бѣло население тропическа и екваториална страна — Бразилия, въ която отъ всичко 46,000,000 жители — 2,000,000 сж индианци, 5—6,000,000 сж черни, а 37—38,000,000 оставатъ бѣли.

Вториятъ въпросъ по-колониална география бѣше: „Отшението между гжстотата на населението и начина на използването на земята въ колониалнитѣ области“ съ докладчикъ проф. Jahn Wesley Coulter отъ Хонолулу. Изтъкна се, че гжстотата на населението зависи отъ качеството на почвитѣ и климатичнитѣ условия, после отъ земеделската техника, степенята на цивилизацията, дори отъ историческото и политическо развитие. Но, отъ друга страна, използването на земята зависи отъ гжстотата на населението. Въ нѣкои области гжстотата на населението е въ зависимостъ отъ стопанския духъ на туземцитѣ. Въ Източна Африка има случай, гдето отъ рѣдко населенитѣ мѣста има изселници, които отиватъ на работа въ мини за по-голѣми печалби.

Третиятъ въпросъ въ тази сѣкция бѣше: „Индустриализацията като необходимо условие за подържане на нивото на напредъка въ тропическитѣ области, които сж гжсто населени“, докладчикъ — г-ца C. Rothe отъ Амстердамъ. И този въпросъ е твърде сложенъ, затова и по него се изказаха разни мнѣ-

ния. Най-напредъ се касаеше да се обясни за каква индустрия се касае — колониална или модерна, каквато е въ европейскитѣ страни. Необходимо е да се изучатъ отношенията между развитието на населението и благата, съ които разполагатъ колониалнитѣ страни и които сж необходими за индустрията. Въ всички колонии туземното население не е еднакво годно за индустрия. Споредъ холандския географъ д-ръ Feuilletau de Vcuun, въ Ява туземцитѣ сж много добри работници въ фабричната индустрия и той препоръчва тамъ домашната индустрия се замѣсти отъ фабричната, защото първата държала населението въ бедно състояние, макаръ други да твърдѣха, че домашната или селската индустрия трѣбва да се поддържа, за да не се разрушава социалната структура на населението. За развитието на индустрията и въ колониитѣ сж необходими изобилни работни ржце, сурови материали и модернизирана земеделска техника. Индустрията въ колониитѣ трѣбва да държи смѣтка за капацитета на употребата въ самитѣ тѣхъ и вънъ отъ тѣхъ.

На края се реши: секцията по колониална география да се поддържа и на другитѣ конгреси, управленията на колониитѣ да приготвятъ карти на колониитѣ си и др.

Въ заключение за III-a, III-b и III-c секции, които общо образуватъ голѣмата антропогеографска секция, трѣбва да се забележи, че тя бѣше най-голѣма — съ повече отъ $\frac{1}{3}$ отъ рефератитѣ на конгреса. Въ нея най-голѣмо внимание се обърна на стопанскитѣ въпроси, за което имаше специално пожелание отъ страна на организационния комитетъ на конгреса.

IV секция — Историческа география и история на географията. Председателъ: Проф. J. Depucé отъ Анверсъ, организаторъ: M. J. Keuning отъ Schiedam (Холандия) и секретаръ: T. H. Millo отъ Alphen a/d Rijn (Холандия).

Първиятъ въпросъ въ тази секция бѣше: „История на геометрията на земята и на географската локализация“ съ докладчици: Voorbeytel Cappenburg отъ Холандия и E. Gronc отъ Лондонъ. Касаеше се да се хвърли повече свѣтлина върху начина, по който нѣкога техницитѣ сж решавали теоритично какъ трѣбва да се пжтува, а моряцитѣ какъ практично сж извършвали плаването. При това, даватъ се сведения върху старитѣ топографски представяния. J. Keuning въ реферата си „Наблюдения върху голѣмината на земята въ епохата на великитѣ открития и тѣхнитѣ отношения къмъ старитѣ градусни измѣрвания“ — дава на кратко стойността на градуса на меридиана въ разни епохи. Въ другъ рефератъ посочва нѣколко холандски глобуса отъ 1700 г. Въ историята на картографията XVII вѣкъ е на холандцитѣ, а XVIII вѣче на французитѣ. Португалскиятъ географъ A. Fontura da Costa въ единъ свой рефератъ — „Астрономията на португалцитѣ въ епохата на великитѣ открития“ —

посочва инструментитѣ и методитѣ на плаване у португалцитѣ, а въ другъ — описва заблужденията на португалцитѣ при оценка на разстояния. Проф. Колачекъ посочи най-старитѣ географски карти въ Моравия и тѣхната математична и географска основа, които сж отъ XVI. в. Gordon Manley въ реферата си — „Наблюдения върху примитивната картография на релефа въ Англия“ — посочи, че тамъ сж правила топографски карти споредъ търговскитѣ пжтища, чиито разстояния били познати.

Вториятъ въпросъ бѣше: „Влиянието на възраждането върху географията и новитѣ изучавания върху Птоломей“ съ докладчикъ Depucé. — Касаеше се за нова преценка на дѣлото на Птоломей, за използване на неговитѣ таблици за дължинитѣ и ширинитѣ и пр.

Третиятъ въпросъ, върху който докладва Т. Milo, бѣше: „Спорни и неизвестни точки въ картитѣ, по-специално въ тѣзи отъ епохата на голѣмитѣ открития“ — легендитѣ и островитѣ въ Атлантическия океанъ, портулантъ на Bianco отъ 1448 г., картата на Африка отъ Blaeu отъ 1644 г., южното полукълбо въ 1524 г. и пр. При това, разгледа се Колумбъ като картографъ.

V секция — Географски пейзажъ — се председателствуваше отъ д-ръ G. L. Pepler отъ Лондонъ при организаторъ Ir. Th. K. van Lohuizen отъ Амстердамъ и секретаръ д-ръ J. Billenkamp, сжщо отъ Амстердамъ.

Първиятъ въпросъ бѣше: „Понятието пейзажъ въ антропогеографията“ съ докладчикъ проф. N. Krebs отъ Берлинъ, който отсъствуваше, затова го замѣстваше Lautensach отъ Грайфсвалдъ. Авторитѣ на разнитѣ реферати бѣха излѣзли отъ разни гледища, затова липсваше съгласуване въ схващанията имъ, което се констатира и при разискванията, въ които вземаха участие видни географи, като Ст. Павловски отъ Познанъ, Лаутензахъ и др. Разбира се, общо бѣше убеждението, че въпросътъ за ландшафта или пейзажътъ е основния проблемъ въ географията, и, че областната география образува главнитѣ лъчи на географията. Докладчикътъ проф. Krebs, който е добъръ познавачъ на въпроса, е далъ въ доклада си нѣкои указания по него. — За природенъ ландшафтъ би трѣбвало да се говори съ предпазливостъ, защото и примитивнитѣ племена преобразуватъ ландшафта. Еднаквитѣ ландшафти се повтарятъ по нѣколко пжти на земята, а страната е само една, отъ което иде разликата между Landschaftskunde и Länderkunde. Ландшафтътъ е нѣщо типично, а страната — индивидуално. Възъ основа на какво трѣбва да обособяваме ландшафтитѣ? — Въ Русия това става възъ основа на климата, който опредѣля растителността и стопанскитѣ области; въ планинскитѣ земи — релефа; въ Източнитѣ Алпи, споредъ Krebs, — отношенията на положенията; въ равнитѣ земи — старата култура и пр.

Въ духа на тѣзи мисли се предложи резолюция отъ Лаутензахъ, но тя не се прие. Избра се комитетъ отъ германски и френски географи, който да изработи друга резолюция, но и неговата резолюция не се прие. Затова на края се прие следната резолюция: „Географскиятъ пейзажъ е не само една физиономична и естетична сжщностъ, неговиятъ анализъ показва, че въ него се разбиратъ всички генетични, динамични и действащи отношения, приобщени или сдружени на земната поврхнина, по който начинъ се образуватъ типове и подтипове ландшафти“. Споредъ насъ, препирнята около резолюцията показва, че и между ученитѣ често пжти безъ особени причини, не може да се дойде до съгласие. Най-после се смѣтна, че е още преждевременно да се даде прецизно опредѣление на понятието ландшафтъ или пейзажъ, когато, пакъ споредъ нашето разбиране, нѣкои негови страни сж вече доста добре изяснени.

Вториятъ въпросъ бѣше: „Аналитично изучаване на структурата на пейзажа, като основа за използване на терена за селища и индустрия“ съ докладчикъ д-ръ Ing. P. A. Rapport. — Касае се за предварително изучаване на пейзажитѣ на дадена страна (Landesplanung) или на дадена областъ (Regionalplanung), за да бждатъ правилно използвани за заселване и стопански цели. Урбанизацията безъ изучаване на пейзажа е немислима. Това е една нова политика на предвиждане, гдето географията е повикана да играе голѣма роля. Д-ръ G. Aliva въ реферата си върху развитието на населението въ Сардиния изтъкна, че този островъ може да събере повече население по брѣговетѣ, но въ градове, гдето правнитѣ и социални прѣчки се премахватъ по-лесно.

Твърде интересенъ бѣше третиятъ въпросъ: „Кои сж принципитѣ въ модерната цивилизация, върху които трѣбва да се основава запазването на хубоститѣ на пейзажа“ съ докладчикъ H. Cleynert Azp. Споредъ авторитѣ на рефератитѣ по този въпросъ, хубоститѣ намаляватъ отъ засилване на духа на материализма, радикализма и комерсиализма; после, отъ XIX. в. насамъ отъ урбанизацията. Всички сж съгласни, че трѣбва да се запазятъ характернитѣ черти на пейзажа и известни негови елементи. Но практически какъ може това да стане? — Държавата трѣбва да поеме грижи за това, после, трѣбва да се действа върху публичното възпитание чрезъ училището, филма, пресата и пр.

VI секция — Методология и дидактика. Председателъ: проф. д-ръ Fr. Knieriem отъ Франкфуртъ на Одеръ, организаторъ: д-ръ W. R. Heer отъ Ротердамъ и секретаръ: J. J. Kloppert, сжщо отъ Ротердамъ.

Първиятъ въпросъ въ тази секция бѣше: „Стойността на географското образование за добри отношения между нациитѣ“ съ докладчикъ д-ръ Y. M. Goblet отъ Парижъ. Макарь

и да е много важенъ този въпросъ, по него бѣха представени само 3 реферата. Японецътъ Ziro Katabira правилъ анкета между 12,285 ученика по въпроса, коя частъ отъ географията предпочитатъ? — Само 3% отъ тѣхъ отговорили, че предпочитатъ тази, която засѣга чуждитѣ страни и интернационалнитѣ отношения.

Проф. Faucett отъ Менчестеръ казва, че географитѣ носятъ свѣта на ржцетѣ си. Тѣ сж естественитѣ интернационалисти.

Всеобщо е убеждението, че географията допринася непрѣко най-много за разбирателството между народитѣ. Географията е наука на мира. Политическата география трѣбва най-много да спомага за интернационалнитѣ отношения. Но тя е малко наученъ клонъ отъ географията, на много мѣста е тенденциозна. Както се изрази и докладчикътъ, на политическата география трѣбва да се даде мѣсто въ конгреса; парливитѣ въпроси не сж опасни, защото на нѣщата трѣбва да се гледа право въ очитѣ.

Какъ може да изрази географията своята акция за мира? — Като не се даватъ въ учебницитѣ тенденциозни и невѣрни сведения. Всѣко управление трѣбва да иска сведения по интернационалнитѣ въпроси отъ специалиститѣ. Географското образование е полезно въ интернационалнитѣ отношения: 1) чрезъ развитие на географска любознателность, 2) премахване на расизма и 3) чрезъ реалнитѣ понятия за географията на свѣта. — Ученикътъ не трѣбва да бжде подлаганъ на никаква политическа пропаганда.

Другиятъ въпросъ: „Кои части отъ физическата география трѣбва да се разглеждатъ въ географското образование и до какъвъ размѣръ трѣбва да се задълбочатъ“ имаше за докладчикъ проф. P. Vosseler отъ Базелъ. Касаеше се не за научната физическа география, а за тази въ срѣднитѣ училища. Всички се изказаха, че физическата география трѣбва да върви заедно съ географията на земитѣ, и че трѣбва да бжде по-самостоятелна по отношение на близкитѣ ѝ дисциплини — геология, геофизика и др. Въ едни страни тя се изучава въ началнитѣ класове на гимназията, напр. въ Полша, а въ други — въ горнитѣ класове, напр. въ Холандия. Общъ недостатъкъ е, че въ много страни се дава на географията 1 часъ седмично въ класъ.

Твърде интересенъ бѣше и третиятъ въпросъ: „Ползи и вреди отъ Далтоновия методъ въ образованието по география“, докладчикъ — H. Eggink отъ Амстердамъ. Тукъ се касае за активно училище. Знанията не се наливатъ отведнажъ въ ученическитѣ глави. Учителътъ доставя материалитѣ, а ученицитѣ работятъ. Взиматъ се въ съображение индивидуалнитѣ таланти. Училището трѣбва да подготви добри характери. За този методъ трѣбватъ музеи, филми и пр. Неговитѣ ползи сж: 1)

по-малко прѣскане на времето, 2) свобода на ученика, 3) развитие на индивидуалността, 4) формиране на характер, 5) знанията се добиват по-скоро, 6) устройват се екскурзии за ученицитѣ. Вреди отъ далтоновия методъ: 1) поврѣхностностъ, 2) голѣма писмена работа, 3) отпуснатостъ и небрежностъ, 4) единъ ученикъ се развива по-бързо отъ другъ, по който начинъ се прѣчи на груповитѣ уроци, 5) малко работа за учителя, 6) мжно се подържа реда между ученицитѣ, 7) работата на учителя е повече механична.

VII секция — Биогеография. Председателъ: проф. д-ръ L. F. de Beaufort отъ Амстердамъ и организаторъ и секретаръ: проф. H. J. Lam отъ Лайденъ. Тази секция бѣше най-малка, въ нея се представиха само 4 реферата. По първия въпросъ — „Изучаване на мѣстонахожденията (разпредѣление на видоветѣ сега и въ миналото) въ връзка съ най-старитѣ геологически периоди“ — нѣмаше никакъв рефератъ. По втория въпросъ — „Влиянието на човѣка върху естествената растителностъ, специално въ сухитѣ области“ — имаше само единъ рефератъ и то отъ G. Negri, посветенъ на Източна италианска Африка. I. W. Edwyn представи една работа върху разпространението на морскитѣ трѣви въ връзка съ температурата и други фактори въ Южна Африка.

Третииятъ въпросъ бѣше: „Биогеографска картография“ съ единъ рефератъ отъ M. Gausse отъ Тулуза въ Франция. Тукъ се разгледаха флористични, фенологични, фаунистични и др. карти. Констатира се, че ботаническата картография е по-сигурна съ своитѣ методи, отколкото фаунистическата.

*

Заседания на Международния географски съюзъ. По случай международнитѣ конгреси по география ставатъ заседанията на Международния географски съюзъ, въ който участвуватъ представители на националнитѣ комитети за география въ разнитѣ страни. Както е известно, и ние, българскитѣ географи, имаме националенъ комитетъ за география, чрезъ който членуваме въ Международния географски съюзъ. Въ първото заседание на този съюзъ въ началото на конгреса въ Амстердамъ, главниятъ секретаръ на постоянното присѣствие на съюза проф. Е. де Мартонъ даде отчетъ за състоянието на съюза отъ Варшавския конгресъ, 1934 г., до този конгресъ. Следъ това се избра ново постоянно присѣствие на съюза: на мѣстото на досегашния председателъ на съюза, английскитѣ географъ Чарлсъ Клозъ, бѣ избранъ Е. де Мартонъ, а за главенъ секретаръ — белгийскитѣ географъ проф. Мишотъ.

Другото събрание на съюза стана въ края на конгреса, когато трѣбваше да се опредѣли мѣстото на следния конгресъ, който трѣбва да бжде въ 1942 г. Това става по предложе-

ние — желание отъ дадена страна чрезъ нейнитѣ делегати на конгреса, които иматъ за целта пълномощно отъ правителството си. И интересно бѣше, че като на никой другъ конгресъ, този пътъ нѣма предложение отъ никоя страна. Така, този въпросъ остана неразрешенъ, съ задача постоянното пришествие на съюза да го разреши по-нататъкъ.

Екскурзии

Тѣ съставяха съществена частъ отъ конгреса, именно, не по-малко отъ половината му работа. И интересно е, че въ Холандия, ако и малка страна — едва колкото $\frac{1}{3}$ отъ територията на България — бѣха уредени 6 екскурзии съ разнообразни, важни и поучителни обекти. Въпрѣки това, че Холандия физиогеографски е равна и еднообразна страна, антропогеографски (по отношение на културния си пейзажъ) тя е разнообразна, единствена въ свѣта, и интересна за всѣки посетителъ. Всѣка стѣпка въ Холандия, преработена отъ трудолюбивия холандецъ, е крайно поучителна, особено за малки народи, като нашия. Не напразно е казано, че „Богъ създаде морето, а холандецътъ — земята си“. Преди конгреса, отъ 11 до 16 юлий, бѣше устроена една екскурзия въ Zeeland — Морската страна. Това сж нѣколко голѣми острови въ устието на Рейнъ. Следъ конгреса бѣха устроени още 5 екскурзии въ Холандия и една въ Холандска Индия. Първата бѣше до минната областъ на Холандия, въ североизточната ѣ часть; втората — въ донната областъ и полдеритѣ въ Северозападна Холандия; третата — въ Ротердамъ и неговата областъ; четвъртата — въ заледяваната (моренната) областъ въ Източна Холандия и петата — въ областъта на стария Зюйдерзее — пресушената и сега пресушаваната областъ. Особено е била интересна голѣмата екскурзия до Холандска Индия въ Индийския океанъ, която трая цѣли 2 месеца следъ конгреса.

Като участникъ въ ротердамската екскурзия, ще предамъ на кратко впечатленията си отъ нея. Тя бѣше стопанскогеографска съ много разнообразни обекти за наблюдение: съобщения и търговия, индустрия, градинарство и скотовѣдство. Ротердамъ е важенъ и интересенъ градъ не само като голѣмъ холандски градъ и пристанище, но и като свѣтовно пристанище. Въ него се събиратъ, освенъ много европейски пѣтица, такива отъ другитѣ материци. Наредъ съ Хамбургъ, Ротердамъ е най-голѣмото пристанище на материка¹⁾. Амстердамъ, ако и да е най-многолюдниятъ градъ въ Холандия съ 784,000 ж. (1937 г.), е по-малко пристанище, отколкото Ротердамъ, който има 600,000 ж. Ротердамъ е пристанище и на рейнскитѣ области въ Германия. Построенъ е на дѣвския брѣгъ

¹⁾ Лондонското пристанище е най-голѣмото въ Европа.

на рейнския ржавъ Лекъ, гдето приливътъ покачва водното ниво на ржава 1'5 м. Съобщенията съ лъвия брѣгъ на ржава, ставатъ само чрезъ единъ желѣзопжтенъ мостъ и единъ мостъ за обикновенъ пжтъ (шосе), които не сж достатъчни. Затова сега се строи тунелъ подъ рѣката за съобщение, какъвто има подъ Елба при Хамбургъ.

Ротердамъ е известенъ не само като голѣмо търговско, но и като голѣмо индустриално пристанище. Главната му индустрия е корабостроителството. Тукъ е съсрѣдоточена постройката на най-голѣми кораби. После, развита е машинната индустрия, тази за маргаринъ и др. Въ Ротердамъ има много високи сгради, на които цѣли страни сж отъ желѣзо и стъкло. По своята височина (10—12 етаж и кули), нѣкои отъ тѣхъ наподобяватъ американскитѣ небостъргачи.

На северозападъ отъ Ротердамъ е областъта на гр. Делфтъ, гдето въ Холандия е съсрѣдоточено оранжерийното производство на зеленчуци, грозде, овощни плодове и цвѣтя. Почти въ цѣла Холандия сж разпространени оранжерийтѣ за обработване на споменатитѣ плодове, но тукъ тѣ сж най-много. Огромни пространства сж заети съ стъклени кжщи, които сж толкова характерни за холандския пейзажъ наредъ съ каналитѣ и вѣтърниците. Многобройнитѣ комини на отоплителнитѣ инсталации на стъкленитѣ кжщи (оранжерийтѣ) даватъ видъ на фабрична областъ. Въ отопленитѣ чрезъ вода въ трѣби оранжерии доматитѣ зрѣятъ цѣла година, но масовото производство — отъ началото на м. май, а гроздето отъ м. юний. Произвеждатъ се сжщо ранни овощни плодове, пѣпеш и цвѣтя, обаче никои нѣматъ сладостъта и аромата на българскитѣ плодове, но това нѣма значение за огромния лондонски пазаръ, който е на 8—10 часа далечъ и който всичко поглъща. Нѣкои стъклени кжщи сж безъ изкуствено отопление, затова тамъ зрѣнето на плодоветѣ закъснява. Трѣбва да се забележи, че успѣхътъ на холандското земедѣлие зависи отъ кооперативния начинъ на продажбата му, за която цель има специални модерни покрити пазари и складове.

Все тукъ, въ Югозападна Холандия, на брѣга Лекъ, посетихме гр. Влардингенъ, най-голѣмото рибарско пристанище на Холандия, а при устието на Лекъ посетихме гр. Хоекъ ванъ Холандъ, голѣмо морско лѣтовище съ пѣсѣченъ плажъ до дюнитѣ, които предпазватъ низката суша отъ заливане на морето и тамъ, гдето тѣ сж ниски, сж свързани съ изкуствени валове.

Източната областъ на Ротердамъ, която сжщо посетихме, се отличава отъ западната. Тя е по-низка земя; тукъ въ полдеритѣ (защитена отъ валове ниска блатиста или мочурлива земя) подпочвената вода е много близо и понеже навсѣкжде нѣма инсталации за изтегляне на водата, то зимно време полдеритѣ се наводняватъ, затова сж годни повече за пасища и ливади. Тукъ

земедѣлието е слабо развито, а е много добре развито скотовѣдството, както въ Северозападна Холандия. Срѣдното скотовѣдско стопанство притежава около 20 хектара ливади. Посетихме едно таково стопанство, което има 38 крави, отъ които 30 се доятъ; то има при това единъ конь за превозъ и 85 свини, които се гоятъ отъ цвикъ и други млѣчни остатъци. То добива дневно 460 литри млѣко, по 10—12 литри отъ крава, отъ което произвежда 48 кгр. жълто сирене (холандски кашкавалъ). Масло тукъ произвеждатъ малко, понеже то се произвежда главно въ севернитѣ области на Холандия.

Въ този край на Холандия посетихме и шлюзитѣ на новия канал Амстердамъ—Рейнъ, чрезъ който се скъсява пѣтътъ за Ротердамъ. Това сж най-голѣмитѣ рѣчни шлюзи до сега на материка. Презъ тѣхъ минаватъ 5000 тонови кораби.

Така се завърши голѣмиятъ международенъ конгресъ по география въ Амстердамъ, съ голѣмо доволство и благодарностъ отъ всички членове къмъ холандскитѣ географи.

LE XV CONGRÈS INTERNATIONAL DE GÉOGRAPHIE À AMSTERDAM DEPUIS LE 18 AU 28 JUILLET 1938

Ce congrès se distingue beaucoup des congrès des temps précédents. Premièrement ce congrès fut l'un des plus importants. Tandis que le nombre des membres des congrès antérieurs ne dépassait pas 900, le nombre des membres du Congrès d'Amsterdam atteignit 1228, représentant 36 pays. Les pays ayant envoyés le plus de membres furent les Pays-Bas, ensuite la France, l'Allemagne, l'Angleterre etc. La Bulgarie délégua 5 membres.

L'importance du Congrès se manifesta également en ce que beaucoup de communications ont été présentées — environ 350, concernant les questions les plus variées et traitées avec une profondeur scientifique conforme. Les communications des membres bulgares furent les suivantes: 1) Iv. Bataklijev — La production agricole en Bulgarie en relation avec le sol et le climat. Changements dans l'agriculture bulgare. Comparaison avec les autres pays des Balkans; 2) Dipl. Ing. L. Boschhoff — Die mittlere Entfernung zwischen den Eisenbahn-Stationen in einem Lande; 3) G. Gunčev — Die Beziehungen der Stadt Sofia zum Lande; 4) K. T. Kirov und L. Krastanov — Die klimatischen Veränderungen (unter Berücksichtigung der Veränderungen in Bulgarien) et 5) D. Jaranoff — Essai d'interprétation tectonique des terrasses quaternaires des parties centrales et orientales de la Péninsule Balkanique.

Mais le Congrès d'Amsterdam se distingua surtout par son organisation. Il a été très bien organisé et les géographes hollandais, avec le comité d'organisation à la tête (président —

Prof. Dr. J. P. Kleiweg de Zwaan, secrétaire — E. J. Voûte, membres — Prof. W. E. Boerman etc.) se sont donné beaucoup de peine et ont déployé beaucoup de savoir-faire. En fait de bonne organisation il faut noter que, contrairement à l'ordre antérieur, quand les rapports présentés au congrès étaient publiés après la clôture du congrès, le comité d'organisation du Congrès d'Amsterdam a publié en 11 volumes avant l'ouverture du Congrès toutes les communications présentées. De cette manière les membres du Congrès ont eu la possibilité d'étudier à l'avance les questions traitées dans les rapports, ce qui aida d'un côté à économiser le temps du Congrès en supprimant la lecture des communications pendant les séances, et, d'un autre côté, permit de consacrer plus de temps aux discussions et en général à l'approfondissement scientifique des questions discutées.

Les questions examinées au Congrès furent divisées en questions principales et spéciales. Les questions principales furent: 1) Etudes du peuplement et de l'habitat rural; 2) Etudes des terrasses pliocènes et pleistocènes; 3) Etudes des variations climatiques; 4) Publication des cartes anciennes; 5) La Photographie aérienne et 6) La cartographie des surfaces d'érosion tertiaires. Les questions spéciales furent divisées en sections suivantes: I — Cartographie; II a — Géographie physique; II b — Océanographie; III a — Géographie humaine; III b — Géographie économique; III c — Géographie coloniale; IV — Géographie historique et histoire de la Géographie; V — Paysage géographique; VI — Méthodologie et Didactique et VII — Biogéographie. Les sections les plus considérables furent celles de la géographie physique et surtout de l'anthropogéographie.

Une partie importante du Congrès présentèrent les excursions. En Hollande qui, quoique petit, est un pays original et intéressant, furent organisées plusieurs belles excursions: une avant le congrès et cinq après le congrès. En outre furent organisées plusieurs excursions d'une demi-journée ou d'une journée. Il est certainement indispensable de noter surtout l'excursion de deux mois, après le congrès, aux Indes Néerlandaises.

Pour conclure on ne peut que constater que le Congrès a été très riche en résultats et que les membres du Congrès se sont séparés avec un sentiment de grand satisfaction et de reconnaissance envers les organisateurs.

Iv. Batakiev